

Antoine G u g g e n h e i m. *Les preuves de l'existence de Dieu. Des clefs pour le dialogue*. Seria: Essais de l'École cathédrale. Saint-Maur: Parole et Silence 2008 ss. 147.

Antoine Guggenheim jest kapłanem diecezji paryskiej, profesorem Wydziału Teologicznego Notre-Dame w Paryżu i w Kolegium Bernardynów. Jego poszukiwania naukowe umieszczają go na skrzyżowaniu teologii fundamentalnej i antropologii filozoficznej.

Opublikowana w 2008 r. książka paryskiego teologa proponuje poszukiwanie w wymiarze fundamentalnym, historycznym, filozoficznym i teologicznym dotyczące roli argumentów na istnienie Boga, czyli dróg do Niego prowadzących. Autor rozumie teologię jako poszukiwanie rozumienia wiary i interpretację Pisma Świętego w myśli współczesnej.

Publikacja składa się z dwóch rozdziałów podzielonych na podrozdziały i paragrafy. Zawiera przedmowę, wprowadzenie oraz uwagi podsumowujące zaproponowaną refleksję. Dołączony indeks autorów, cytowanych w publikacji, ułatwia czytelnikowi posługiwanie się tym opracowaniem. Indeks zawiera także wykaz cytowanych ksiąg biblijnych oraz postaci biblijnych. Szczegółowy spis treści, umieszczony na końcu, pozwala na zapoznanie się z całością podjętej refleksji.

W przedmowie autor zauważa, że pytania o argumenty na istnienie Boga przeżywają dzisiaj swój renesans. Podejście do wspomnianych argumentów jest różne i to ze strony niewierzących jak i wierzących. Jedno jest pewne, problem Boga odzyskuje na nowo swoje miejsce w publicznej debacie. Zazwyczaj w ostatnim czasie nie brano pod uwagę argumentów rozumowych dotyczących istnienia Boga. Często podkreślano natomiast negatywne napięcie istniejące między inteligencją i zmysłowością, między człowiekiem i Bogiem, antropologią i teologią, między wiarą i wiedzą. Odrzucenie argumentów rozumowych na istnienie Boga nie sprzyja budowaniu prawdziwego dialogu między wierzącymi i niewierzącymi. Przeciwnie zamyka się otwartość duchową rozumu i izoluje się go od zmysłowości, wyobraźni czy nieświadomości. Przyjmując, że wiara ma wymiar subiektywny i irracjonalny, jeśli rozum jest pojmowany jako ten, który nie może się wypełnić w wierze i przez nią, a zatem Bóg nie jest podmiotem spotkania czy konfrontacji, lecz przedmiotem szacunku lub pogardy. Teologia jest rozumieniem wiary. Jeśli odrzuci ona argumenty, to zamiast umacniać i wyjaśniać wiarę, stanie się tylko próbą redukcyjnego wyjaśnienia fenomenu religijnego. Stanie się wówczas budowlą, w której nie ma drzwi ani okien. W całym procesie poszukiwania wiarygodności chrześcijaństwa, wierzący i teologowie winni podjąć na nowo kwestię argumentów dotyczących istnienia Boga. Staje się to wymogiem obecnej chwili. Nieprzychylność intelektualna, akcentowana przez ateizm ideologiczny i polityczny, rozpanoszyła się w Europie, przynosząc równocześnie wolność w dziedzinie pytań teologicznych. Potrzeba studium filozoficznego i teologicznego dotyczącego Boga spotyka się z problemami prowokowanymi przez przemoc i terroryzm religijny.

We wstępie Guggenheim zauważa, że XX stulecie nie zepchnęło na margines kwestii relacji zachodzącej między teologią i argumentami na istnienie Boga. Miniony wiek był świadkiem odnowionej debaty na ten temat. Ponieważ wartość rozumowa i celowość argumentów na istnienie Boga stały się problemem dla teologów ubiegłego stulecia, dlatego też zostawili oni ten problem i w ten sposób został on przejęty przez apologetów. Z jednej strony postęp nauki zmodyfikował pojęcie „dowodu” czy „argumentu” (*preuve* s. 14). Z drugiej, filozofowie zmonopolizowali od XVII w. tę debatę i zamknęli ją wewnątrz uprawianego systemu myślowego. W końcu zarówno filozofowie, jak i teologowie pozostawili ten problem na boku.

Autor proponuje przebadanie obecnej sytuacji teologicznej i filozoficznej odnoszącej się do wspomnianej kwestii. Zazwyczaj teologowie opuszczali kwestię argumentów, krytykując plan traktatu dotyczącego Boga zwłaszcza obecnego w *Sumie teologicznej* (metoda teologiczna – kwestia 1; istnienie i jedność Boga – kwestie 2-26; Trójca – kwestie 27-43; stworzenie, kierowanie światem przez Opatrzność – kwestie 44-119). Nowym impulsem do refleksji na ten temat jest także odnowienie dyskusji dotyczącej relacji jedyność Boga i Bóg – Trójca.

Autor wysuwa tezę, że odstawienie na bok teologicznego znaczenia afirmacji istnienia Boga jest związane z zarzuceniem znaczenia teologicznego traktatu o jedności Boga. Chodzi o brak poznania tego, co jednoczy i odróżnia wiarę od rozumu, teologię od filozofii, historię od ducha.

Jako przykład i punkty odniesienia autor wykorzystuje „pięć dróg” *Sumy teologicznej* i traktat *De Deo uno* św. Tomasza z Akwinu. Różnica metod między *Sumą teologiczną* i *Sumą contra gentiles* pozwoli na właściwe postawienie problemu. Autor zamierza dokładnie zbadać kwestię metody teologicznej, sensu Pisma Świętego, więzi między filozofią i teologią. Jego zadaniem będzie prześledzenie roli traktatu *De Deo uno*, aby określić status teologiczny i znaczenie antropologiczne „dróg”, zwłaszcza w perspektywie wymogów człowieka nowożytnego.

Pierwszy rozdział poświęcony jest teologii i jej metodzie. Najpierw autor zajmuje się prezentacją słabej strony metody teologicznej obecnej w *Sumie contra gentiles*. Z tego też powodu św. Tomasz podejmuje ponownie tę kwestię, tym razem w *Sumie teologicznej*. Przedmiot i metoda *Sumy teologicznej* są przedstawione nieco szerzej w pięciu odsłonach: Pismo Święte duszą teologii; poznanie Boga: powołaniem ducha i łaską Przymierza; racjonalność filozoficzna i teologia; ontologia i historia; odczytanie teologii tak, jak czyta się Pismo Święte.

Racjonalność teologiczna, zakorzeniona w medytacji eklezjalnej Pisma Świętego, może przyjąć zasoby języka filozoficznego. Teologia przyjmuje swoją formę i treść z dzieła Bożego Słowa, które swoje wypełnienie znalazło w ofierze Chrystusa poprzez dar Ducha Świętego.

Drugi rozdział podejmuje kwestię teologicznego znaczenia „pięciu dróg” i traktatu *De Deo uno*, które nie powinny być rozumiane jako konstrukcje czysto filozoficzne. Kwestia rozpoczynająca (I, q. 1) ukazuje objawienie i teologię jako wypełnienie powołania ducha do poznania Boga w obecnej sytuacji. Afirmacja rozumowa istnienia Boga jest celem każdej z pięciu dróg (q. 2). Rozdział ten zawiera siedem podrozdziałów. Najpierw ukazuje autor problem poznania Boga i nowość wydarzenia Chrystusa (podrozdział A). Podrozdział ten rozwinięty został w cztery paragrafy.

Wychodzą one od refleksji dotyczącej Starego i Nowego Przymierza. Następnie pośredniej drogi wiary, poznania Wcielenia od Adama. Kończą ten podrozdział refleksje dotyczące prorockiego dynamizmu Pisma Świętego.

Podrozdział B podejmuje problematykę zbudowania chrześcijańskiej teologii judaizmu. Kolejny, podrozdział C, ukazuje teologiczny status „pięciu dróg”. Podrozdział D prezentuje strukturę „pięciu dróg” i teologiczną afirmację dotyczącą Boga. Następny podrozdział (E) przedstawia afirmację dotyczącą Boga jako kryterium dla właściwej relacji między teologią i filozofią. Podrozdział F ukazuje funkcję „pięciu dróg” w dziele afirmacji istnienia Boga. Ostatni podrozdział G przedstawia koncepcje Boga i rozumu, obecną w nowożytności.

Podsumowując swoje refleksje, autor stwierdza, że kwestii Boga i dróg prowadzących do Niego nie można oddzielić od kwestii języka, jakiego człowiek używa do nazwania Boga. Język symbolizuje zarówno wymiar zmysłowy jak i inteligibilny ludzkiego poszukiwania Boga. Przez swoją strukturę i celowość język ma charakter interpersonalny. Oczyszczenie i odnowa języka teologicznego oraz filozoficznego, w celu zagwarantowania wolności uczestnictwa każdego w poszukiwaniu prawdy, jest obecnie – zdaniem autora – podstawowym zadaniem.

Największym kłamstwem XX wieku i najbardziej tragicznym był narzucony przez poszczególne państwa ateizm. Pierwsza lepsza pustka nie może zastąpić braku Boga, którego chce się wyeliminować. Jaki jest Bóg ludzkiego ducha? Jest to Bóg, który wyzwala.

Oczyszczony język teologii to język Biblii, kiedy ludzki rozum, umocniony przez łaskę, odnajduje jej sens. Wówczas argument racjonalny włącza się w genezę wiary i przyczynia się do jej wzrostu.

Zdaniem autora, na kartach książki chciał on podkreślić znaczenie drogi rozumowej w poznawaniu argumentów na istnienie Boga. Drogi prowadzące do Boga mają za zadanie, zarówno w teologii jak i w filozofii, zwiększyć zaufanie do rozumu osłabionego u wierzących jak i niewierzących. One dotyczą Ducha – Parakleta. W braterstwie niespokojnych serc, poszukujących zbawienia, serce człowieka jest bliskie serca Boga. Pragnienie zbawienia, obecne w człowieku, jak i pragnienie Boga nie zna stanu spoczynku. Każda ludzka droga prowadząca do wzywania Boga oraz oddania Mu czci i chwały staje się argumentem na Jego istnienie.

Książka Gugenheima wyraźnie przypomina, że problem argumentów na istnienie Boga nie jest tylko kwestią natury filozoficznej. Jest to także problem natury teologicznej. Na aktualność wspomnianych argumentów wpływają chociażby coraz częstsze przypadki publicznej afirmacji postaw ateistycznych. Książka niewątpliwie może posłużyć w pogłębieniu refleksji teologicznofundamentalnej. Wystarczy prześledzić niektóre hasła w *Leksykonie Teologii Fundamentalnej*, opublikowanym w 2002 r. z inicjatywy środowiska lubelskiego czy w *Dictionnaire de Théologie Fondamentale* (1992) opracowanym pod red. R. Latourelle’a i R. Fisichelli, aby przekonać się o aktualności i ważności podejmowanych kwestii.

Ks. Sławomir Zieliński
WTL UŚ – Katowice